

Беларуская мова. Прафесійная лексіка.

Лекцыя па спецыяльнасці 1-94 01 01
«Папярэджанне і ліквідацыя надзвычайных
сітуацый» (ФЗН)

Тэма 1. Стылістыка

- 1. Паняцці функцыянальнага стылю і стылістыкі. Моўныя сродкі, разнавіднасці і сферы выкарыстання стыляў.**
- 2. Навуковы тэкст. Прыёмы перакладу навуковага тэксту: прыёмы падстаноўкі і трансфармацыі.**

Функцыянальны стиль – разнавіднасць маўлення, для якой характэрны сістэма моўных сродкаў, мэты зносін, стылявыя рысы і сфера выкарыстання: гутарковы, навуковы, афіцыйна-справавы, публіцыстычны і мастацкі стылі.

Тэксты навуковага стылю – тэксты, якія падпарадкоўваюцца строгім кампазіцыйна-структурным правілам, характарызуюцца лагічнасцю і паслядоўнасцю выкладання, наяўнасцю спецыяльнай лексікі.

Жанры і віды тэкстаў навуковага стылю :

навуковыя артыкулы, рэфераты, даклады, анатацыі, рэцэнзіі, рэзюмэ, тэзісы, канспекты, лекцыі, дысертацыі, курсавыя і дыпломныя работы і пад.

Прыёмы перакладу навуковага тэксту:

- **Прыёмы падстаноўкі** - максімальна магчымая сэнсава-структурная блізкасць мовы арыгінальнага і перакладнога тэкстаў: *Чрезвычайная ситуацыя (ЧС) – обстановка на объекте или определённой территории в результате промышленных аварий, катастроф, стихийных бедствий, которая может привести к значительному ущербу, человеческим жертвам и нарушению условий жизнедеятельности людей.*
- **Прыёмы трансфармацыі** - прыёмы перакладу, заснаваныя на разыходжанні перакладу арыгінальных тэкстаў ад перакладных : *Все леса лесного фонда являются активно охраняемыми.*

Тэма 2. Лексікалогія

1. Паняцці лексікі, лексікалогіі і слова. Паняцці адназначнасці і полісеміі.
2. Тыпы мнагазначнасці. Аманімія. Паняцце сінонімаў, антонімаў, паронімаў.
3. Агульнаўжывальная лексіка і лексіка абмежаванага ўжывання.
4. Паняцце лексікаграфіі. Тыпы слоўнікаў.

Тэма 3. Навуковая і спецыяльная тэрміналогія

1. Паняцці тэрміна і тэрміналогіі. Спецыфічныя асаблівасці тэрмінаў.
2. Спосабы ўтварэння і крыніцы паходжання тэрміналагічнай лексікі пажарна-выратавальнай сферы.
3. Класіфікацыя тэрмінаў пажарна-выратавальнай сферы.

Способы ўтварэння ЛПВС:

- **Лексіка-семантычны спосаб** заснаваны на тэрміналагізацыі агульнаўжывальных слоў: *кіраванне* літ. 'дзеянні па накіраванні чыёй-н. дзейнасці' → спец. 'від сувязі на пажары асабіста з кіраўніком тушэння пажару або праз сувязных',
- **Сінтаксічны спосаб** – утварэнне тэрмінаў-словазлучэнняў: *ачаг пажару* 'месца першапачатковага ўзнікнення пажару',
- **Афіксальныя спосабы:** *гаручасць* 'здольнасць рэчываў (матэрыялаў) да распаўсюджання полымя і тлення', *узгаральнасць* 'здольнасць рэчываў (матэрыялаў) да ўзгарання', *гарэнне* 'экзатэрмічная рэакцыя акіслення рэчыва, якая суправаджаецца свячэннем і (або) вылучэннем дыму',
- **Аснова- і словаскладанне, складанасуфіксальны спосаб:** *вогнетушыцель* 'пераноснае або перасоўнае прыстасаванне для тушэння ачагоў пажару за кошт выпуску вогнетушільных рэчываў',
- **Абрэвіяцыя:** *АВР* – аварыйна-выратавальныя работы, АЦ, ЛП, ЛШ, МНС.

Асноўныя крыніцы паходжання лексікі пажарна-выратавальнай сферы

■ *уласна беларускія моўныя сродкі:*

маланкаадвод `прыстасаванне, якое ўспрымае ўдар маланкі і адводзіць яе ток у зямлю', *пажарны апавяшчальнік* `устройства для фарміравання сігналу аб пажары і масавага апавяшчэння людзей аб ім',

■ *запазычаныя тэрміны: антыпірэн* [грэч. anti – прыстаўка, якая азначае процілеглы напрамак + руг `агонь'] `рэчыва (сумесь рэчываў), якое дадаецца ў матэрыял для забеспячэння вогнеаховы', *дазатар* [грэч. dosis `порцыя, прыём'] `прыстасаванне ва ўстаноўках пажаратушэння, прызначанае для дабаўлення пенаўтваральніка ў пэўным аб'ёме да вады',

Класіфікацыя лексікі пажарна- выратавальнай сферы

1. СПЕЦЫЯЛІСТЫ, СПЕЦЫЯЛЬНЫЯ ОРГАНЫ І ПАДРАЗДЗЯЛЕННІ ПА ПАПЯРЭДЖАННІ І ЛІКВІДАЦЫІ

НС: выратавальнік, баявы разлік,
аварыйна-выратавальная служба,
кіраўнік ліквідацыі НС, газадымаахоўная
служба, звяно ГДАС.

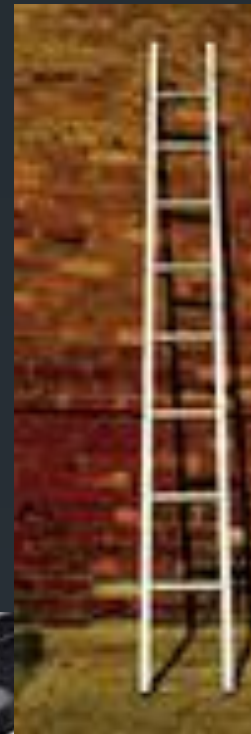
2. АВАРЬИНА-ВЫРТАВАЛЬНЫЯ ТЭХНІЧНЫЯ СРОДКІ І ЎСТАНОЎКІ:

2.1. АВАРЬИНА-ВЫРАТАВАЛЬНАЯ

ТЭХНІКА: аварыйна-выратавальная і пажарная тэхніка, пажарны аўтамабіль (аварыйна-выратавальны аўтамабіль), пажарная аўтацыстэрна, пажарны аўтамабіль газадымаахоўнай службы, аўтамабіль сувязі і асвятлення, пажарная аўталабараторыя, пажарная аўталесвіца, аўтаматычны каленчаты пад'ёмнік, пажарны аўтамабіль дымавыдалення, аўтамабіль камбінаванага тушэння, аўтамабіль паветрана-пеннага тушэння

2.2. АВАРІЙНА-ВИРАТАВАЛЬНАЕ АБСТАЛЯВАННЕ:

пажарная лесвіца, лесвіца-палка,
лесвіца-штурмоўка, пажарная
трохкаленная лесвіца, ручны
пажарны ствол, маланкаадвод,
вогнетушыцель

2.3. ПАЖАРНА-ВЫРАТАВАЛЬНЫ ІНСТРУМЕНТ І ІНВЕНТАР:

аварыйна-выратавальны інструмент, пажарны інвентар, пажарны шчыт, пажарны багор, пажарная шафа, супрацьпажарнае палотнішча (кошма), выратавальная сякера, пажарная выратавальная вяроўка

2.4. СТАЦЫЯНАРНЫЯ ЁСТАНОЎКІ ПАЖАРАТУШЭННЯ:

пажарны
гідрант

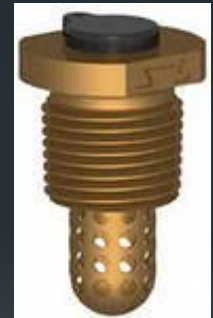
спрынклерны
арашальнік

пажарная
калонка

дрэнчарны
арашальнік

модулі пажаратушэння

3. НАДЗВЫЧАЙНЫЯ СІТУАЦЫІ:

прыродныя НС – геалагічныя, метэаралагічныя, гідралагічныя, прыродныя пажары (нізавыя, верхавыя, падземныя);

тэхнагенныя НС: аварыі (буйныя аварыі, гідрадынамічныя аварыі), катастрофы (авіяцыйныя, прамысловыя, транспартныя, экалагічныя), выбухі, пажары

4. РЭЧЫВЫ З ВОГНЕЎСТОЙЛІВЫМІ ХАРАКТАРЫСТЫКАМІ:

антыпірэн, вогнятушачае
рэчыва, вогнеўстойлівасць,
вуглякіслы газ, вогнятушачая пена

5. РЭЧЫВЫ (МАТЭРЫЯЛЫ), ЗДОЛЬНЫЯ ДА САМАСТОЙНАГА ЎЗГАРАННЯ АБО ВЫБУХУ, РЭШТЫ ПРАДУКТАЎ ГАРЭННЯ:

выбухованебяспечнае рэчыва,
атрутныя рэчывы, угарны газ, гаручыя
рэчывы, лясныя гаручыя матэрыялы,
гаручая нагрузка, сажа, попел

6. АБАРОННЫЯ ЗБУДАВАННІ (ІХ ЧАСТКІ):

абароннае збудаванне, абароннае памяшканне, бункер, супрацьрадыяцыйнае ўкрыццё, сродак калектыўнай абароны насельніцтва, сховішча, эвакуацыйная лесвіца, эвакуацыйны люк

7. СПЕЦЫЯЛЬНАЕ АДЗЕННЕ І ПРАДМЕТЫ РЫШТУНКУ ВЫРАТАВАЛЬНІКАЎ, СРОДКІ ІНДЫВІДУАЛЬНАЙ АХОВЫ:

баявое адзенне, цеплаахоўны
пажарны касцюм, газавы ахоўны
касцюм, пажарны шлем, пажарны
выратавальны пояс,
сродкі індывідуальнай аховы,
процівагаз, самавыратавальнік,
рэспіратар

8. ПАПЯРЭДЖАННЕ НС:

папярэджанне НС, маніторынг атмасферы,
маніторынг лясных пажараў,
прагназаванне НС, прагназаванне
лясных пажараў, прагназаванне прыродных
НС, вогнеахова, выбуховабяспека, захаванне
пажарнай бяспекі, дзяржаўны пажарны
нагляд

9. ЛІКВІДАЦЫЯ НС:

разведка ў зоне НС,
абеззаражванне,
эвакуацыя насельніцтва,
аварыйна-выратавальныя
работы, баявое разгортванне
падраздзяленняў МНС, выратаванне
людзей, разведка пажару,
ліквідацыя (тушэнне) пажару,
лакалізацыя пажару

10. ТЭРЫТОРЫЯ (АКВАТОРЫЯ), НА ЯКОЇ МОЖА ЁЗНІКНУЦЬ АБО ЁЗНІКЛА НС:

ачаг пажару, выбухованебяспечная зона, зона бедства, зона біялагічнага заражэння, зона гарэння на пажары, зона задымлення на пажары, гаручае асяроддзе, лясны квартал, лясны фонд, хімічна небяспечны аб'ект

11. НАРМАТЫЎНЫЯ ДАКУМЕНТЫ, РАЗЛІКОВЫЯ І ДАВЕДАЧНЫЯ ДАНЫЯ:

ацэнка становішча на пажары, ацэнка
пажарнай рызыкі, акт аб пажары,
правілы пажарнай бяспекі, расклад
выезду

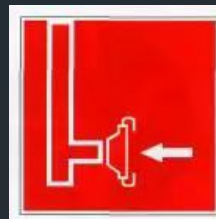
12. СРОДКІ І СІСТЭМЫ ДЛЯ АПАВЯШЧЭННЯ АБ НС:

пажарны апавяшчальнік, аўтаматычны ПА, адрасны ПА, лінейны ПА, кропкавы ПА, ручны ПА, аўтаномны ПА, цеплавы ПА, газавы ПА, камбінаваны ПА, дымавы ПА, аптычны ПА, ПА полымя, пажарная сігналізацыя

13. ЗНАКІ ПАЖАРНАЙ БЯСПЕКІ

ЭКСТРЕННАЯ ПОМОЩЬ	
О ПОЖАРЕ ЗВОНИТЬ	101
МИЛИЦИЯ	102
СКОРАЯ ПОМОЩЬ	103
АВАРИЙНАЯ ГАЗА	104

МІНІСТЭРСТВА ПА НАДЗВЫЧАЙНЫХ СІТУАЦЫЯХ
РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

УНІВЕРСІТЭТ ГРАМАДЗЯНСКАЙ АБАРОНЫ

МАТЭРЫЯЛЫ ПА ДЫСЦЫПЛІНЕ “БЕЛАРУСКАЯ МОВА.
ПРАФЕСІЙНАЯ ЛЕКСІКА”

выканаў слухач ФЗН
гр. 91 с

(прозвішча, ініцыялы)

Мінск, 2019